

Ryhmä 4: Yhteiset tilat kirjallisuuskasvatuksessa

Tiia Leppänen, Maj Ekroos, Tiina Väisänen, Outi Wiksten
16.11.2024

(Annamme suostumuksen materiaalin julkaisusta OPH:n
avointen oppimateriaalien kirjastoon)

Suunnitelma ja toteutus

- Yhteiset tapaamiskerrat sovitusti TEAMS –yhteyden välityksellä
- Suunnitelmaksi tarkentui keskustelujen pohjalta kirjallisuuskasvatukseen kiinnittymisen helpottaminen ja lisääminen erilaisten yhteisten tilojen ja niiden erityispiirteiden tunnistamisen kautta
- Suunnitelmana toteuttaa erilaisissa yhteisissä tiloissa kehittämiskokeilut, jotka omalla tavallaan kehittävät kirjallisuuskasvatusta ja lasten kiinnittymistä kirjallisuuskasvatukseen
- Yhteisenä tavoitteena tuottaa oivaltavaa tietoa erilaisista yhteisistä tiloista, joiden kautta vaikuttaa kirjallisuuskasvatukseen kiinnittymiseen

Erilaisia yhteisiä tiloja

- Alle 3-vuotiaat: yhteisen kirjan äärelle pysähtyminen, yhteisen kokemuksen jakaminen
- 3-5 –vuotiaat: yhteisen tilan luominen lasten ja aikuisten välille
- Eskarit: yhteisen tilan laajentaminen koteihin
- Talosta toiseen: yhtenäisen kirjallisuuskasvatuksellisen tilan luominen

Osaksi yhteistä tilaa

1-3 -vuotiaiden osallistaminen osaksi yhteistä kirjallisuuskasvatusta

Suunnittelussa huomioitavia asioita:

1. Lasten mielenkiinnon kohteet
2. Kieli-, ikä- ja taitotaso

3. Oppimisympäristö: ryhmätilat sekä päiväkodin seinien ulkopuolella tapahtuvat asiat. Toimimme satelliittiryhmässä, 3 huoneen kerrostalohuoneistossa. Viereiselle tontille valmistuu ensi syksynä käyttöön otettava uusi päiväkotikoti, jonka rakentamista seuraamme lähes päivittäin.
4. Mahdollisuus liikkua lukemisen aikana. Lapsilla on omat istuinalusta/peppurit.

Toteutus:

Olemme käyneet lasten kanssa kirjastossa ja lapset ovat valinneet heitä kiinnostavia kirjoja. Ryhmäkoon kasvettua ja kirjastokäynnit ovat vähentyneet ja aikuisten tehtäväksi on vahvemmin tullut monipuolisen kirjatarjonnan hankkiminen.

Ennen lukuhetkeä yksi lapsi vuorollaan on valinnut luettavan kirjan, isommat ovat äänestäneet kahdesta kirjaehdokkaasta. Uuden päiväkodin työmaalla lapset ovat nähneet paljon erilaisia ja eri kokoisia maansiirtokoneita, rekkoja ja nostureita sekä suuria kasoja hiekkaa, kiviä ja soraa. Osaksi tästä johtuen suosikkikirjoiksi ovat osoittautuneet autokirjat.

Useimmin lukutilana on toiminut lepo huone, jonka lattialle on laitettu jokaiselle peppuri. Samassa tilassa pidetään koko ryhmän aamupiirit. Ryhmän seinällä on kuvitettu päivästrukturi ja viikonpäiväkuvat. Liikuteltavissa lelulaatikoissa on rakennuspalikoita ja autoja.

Osaksi yhteistä tilaa

Sopiva pienryhmän koko on ollut 3-4 lasta. Lukuhetken alussa kerron kuka on valinnut kirjan, kuka on sen kirjoittanut ja mistä kirja kertoo. Joskus olemme jääneet ihastelemaan ensimmäisen aukeaman kaunista sinistä väriä ja huomanneet, että yhdellä lapsista on saman väriset vaatteet tai osa palikoista on saman värisiä. Kirjan koko on myös tärkeä huomio, onko tämä iso vai pieni kirja.

Mitä enemmän lapsilla on ollut mahdollisuuksia kommentoida kirjaa kesken lukemisen, näyttää kirjasta ja lukutilasta löytyviä yhtäläisyyksiä esim. kirjassa oleva auto ja päivästruktuurin leikkikuvassa näkyvä auto sitä paremmin ja pidempään he ovat keskittyneet kirjan lukemiseen. Omalta paikalta pois liikkuminen ja takaisin palaaminen ei ole häirinnyt tarinassa eteenpäin pääsemistä.

Lapset ovat usein halunneet katsella yhdessä luettua kirjaa uudelleen heti lukemisen jälkeen tai myöhemmin samana päivänä. Tutuksi tulleeseen kirjaan on helppoa ja houkuttelevaa palata aina uudelleen. Ryhmän kaksi 3-vuotiasta tyttöä innostuivat kertomaan satua omin sanoin. He asettelivat ryhmän pienempiä lapsia aamupiiripaikalle ja toinen tytöistä istui penkille kertomaan mitä kirjan kuvissa tapahtui.

Kirjojen aiheista on koostettu leikkihuoneen seinälle kuvakollaasia jossa on kuvia kirjasta, lasten piirroksia ja värityskuvia. Leikeissään lapset usein palaavat kirjojen aiheisiin kuvia näyttämällä, kertovat tarinaa omalla kielellään, tästä aikuinen jatkaa tarinaa sanoittamalla kuvan tapahtumia.

Lasten ja aikuisten yhteinen tila

Toiminta: Kirjasta kertominen omin sanoin.

Ikä: 3-5-vuotiaat

1. Valitsemme erilaisia kirjoja liittyen tiettyyn teemaan, esimerkiksi tunteet.
2. Luetaan yhdessä tai pienryhmissä kirja kerrallaan.
3. Lapset kertovat omin sanoin saman tarinan, jonka aikuinen kirjaa ylös.
4. Laitetaan kirjasta kuva seinälle ja ympäröidään se lasten kertomalla versiolla.
5. Bonuksena lapset piirsivät tarinaan liittyviä kuvia.

Lasten ja aikuisten yhteinen tila

Toiminta: Kirjasta kertominen omin sanoin

- Ikä: 3-5-vuotiaat
- 1. Valitsemme erilaisia kirjoja liittyen tiettyyn teemaan, esimerkiksi tunteet.
- 2. Luetaan yhdessä tai pienryhmissä kirja kerrallaan.
- 3. Lapset kertovat omin sanoin saman tarinan, jonka aikuinen kirjaa ylös.
- 4. Laitetaan kirjasta kuva seinälle ja ympyröidään se lasten kertomalla versiolla.
- 5. Bonuksena lapset piirsivät tarinaan liittyviä kuvia.

Tarkoitus

- Tarinoiden esille tuominen.
- Lasten kiinnostuksen herättäminen ja kannustaminen kerrontaan, myös muilla tavoilla kio
- Aikuisten havainnot lasten kiinnostuksen kohteista ja mikä lapsille on tärkeintä.

Lasten ja aikuisten yhteinen tila

- Mitä mieltä lapset olivat? Isoimmat pitivät kokonaisuudesta, pienemmät eniten piirtämisestä.
- Lapset kertoivat innokkaana vanhemmilleen tarinoista, kun pystyivät näyttämään niitä seinältä. Kuvien avulla vanhemmat pystyivät esittämään lisäkysymyksiä.
- Meidän aikuisten huomio: Mikä tarinassa oli merkityksellisintä lapsille, mieleenpainuvinta. Mistä he kertoivat eniten tarinassa?

Kirjallisuuskasvatus osana kasvatuskumppanuutta

- Kotien osallistaminen kirjallisuuskasvatukseen osana kasvatuskumppanuutta esioppilaiden ryhmässä.
-> ”Yhteistyö edellyttää esiopetuksen henkilöstön aloitteellisuutta sekä henkilökohtaista vuorovaikutusta huoltajien kanssa. Yhteistyössä otetaan huomioon perheiden moninaisuus, yksilölliset tarpeet ja huoltajuuteen liittyvät kysymykset.” (Esiopetussuunnitelman perusteet 2014, 25)
- Miksi: Lukeminen ja kirjojen parissa ajan viettäminen on vähentynyt kilpailevan median yleistyessä. Kotona voi olla epämotivoivaa tarttua kirjaan, kun saatavilla olisi myös lempiohjelma tabletilla. Lukukokemukset kotona ovat tärkeä osa kirjallisuuteen kasvamista ja kirjojen pariin rutiininomaisesti kiinnittymistä.
-> ”Keskeistä on vahvistaa lasten kiinnostusta ja uteliaisuutta puhuttua kieltä sekä lukemista ja kirjoittamista kohtaan” (Esiopetussuunnitelman perusteet 2014, 32)
- Miten: Tehdään koteihin vietäväksi lukulasit ja lukupassit, jotka auttavat huoltajia tarttumaan ja motivoimaan lapsia lukukokemuksen äärelle. Passissa olevia erilaisia 10minuutin lukuhaasteita on aikaa tehdä 2 viikkoa, jonka jälkeen passit palautetaan esikoululle. Tarkastellaan lopuksi yhdessä, kuinka paljon lukuhaasterasteja on saatu yhdessä kerättyä ja keskustellaan, mikä oli hankalaa/hauskaa/kivaa. Lukulasit antavat kuvitellun kyvyn lukea kuin aikuiset konsanaan, joka saattaa auttaa kiinnittymään kirjan selailuun/lukemiseen keskittyneemmin. Esioppilaita motivoi myös epävirallinen kisailuasetelma.
- Loppuhuipennus: yhteinen kirjasto- ja leikkipuistoreissu luku-urakan kunniaksi (tarkoitus motivoida kantamaan kortensa kekoon)

Kirjallisuuskasvatus osana kasvatuskumppanuutta (havainnot)

1. Esioppilaille pelillistäminen/kisailu on mieluisa ja tulosta tuottava tapa lisätä kirjallisuuskasvatuksen tiloja myös kotioloihin.
2. Esioppilaiden mahdollisuudet olla kirjallisuuskasvatuksen äärellä kotona vaihtelevat suuresti (vanhempien ehtiminen/muistaminen, perheen koko jne) -> Yhteisöllisyys osana pelillistettyä lukuhaastetta on tärkeää, jotta yhteistä tavoitetta kohti päästään mielekkäällä tavalla, vaikka kotona lukuaktiivisuus vaihtelisikin. Esimerkiksi tämän projektin lukuhaasteen loppuhuipennus kirjasto- ja puistoreissu ansaittiin yhdessä kerättyjen 108 rastin voimin, vaikkakin muutamilta lapsilta ei tähän kisaan rasteja tullutkaan. Näin ehkäistään vääränlainen syylistyminen lukemattomuudestaan.
3. Esioppilaiden kotona suhtaudutaan keskimäärin hyvin myönteisesti kirjojen äärellä tapahtuvaan yhteiseen olemiseen. Kokeilupaikkakunnan vanhemmat kokevat olevansa keskivertoa kriittisempiä muuta mediaa kohtaan, joka todennäköisesti vaikuttaa myönteisesti kokeilujaksolla tehtyjen lukuhaasteiden määrään.
4. Huoltajille selkeä esikouluvetoinen ajanjakso/prosessi on luonteva tapa motivoida ja kiinnittää lapsia kirjallisuuden äärelle kotioloissa.
5. Jatkossa on tärkeää pohtia, miten yhteiset lukutempaukset ja kirjallisuuskasvatuksen kanssa touhuaminen tavoittaisi kaikki perheet. Pelillistämisen alustana voisi kokeilla myös digitaalisia tapoja, jolloin esimerkiksi yksittäisen lapun tallessa pitäminen ei ole niin merkityksellistä. Toisaalta myös omien kirjojen tekeminen esiopetuksessa ja näiden vieminen kotiin voisi olla lukukokemusten äärelle kiinnittävä tapa, kun lapselle itse tehdyn kirjan tapahtumat ovat tuttuja ja näin ollen esioppilaskin pystyy kirjan äärelle palaamaan ilman vanhempien avustusta. Kiireellisemmänkin perheen lapsilla on näin ollen paremmat mahdollisuudet ottaa osaa yhteisiin lukuurakoihin.

Kirjallisuuskasvatus eri yksiköissä

- Toimintakaudella kehittämiskohteena on lukeminen ”lue kirja päivässä” -teeman mukaan.
- Lasten kanssa olen toteuttanut dialogista lukemista mallintuen sitä myös kasvattajille. Olemme lukeneet pienryhmissä kirjoja käyttäen apuna käsinukkeja, pehmoleluja tai pöytäteatteria. Pienryhmän ikä- ja kehitystason sekä kielitaidon mukaan olen ensin itse lukenut tai kertonut omin sanoin kirjan tarinan ja sen jälkeen esittänyt sen. Tai vaihtoehtoisesti olen heti ottanut avuksi käsinuket tai pehmolelut ja kertonut tarinan sivu sivulta niiden avulla. Olemme keskustelleet kirjasta lukiessa tai lopuksi. Lapset ovat saaneet halutessaan esittää yhteisen lukuhetken jälkeen itse kertomuksen ja/tai leikkiä sitä.
- Ryhmän toivomusten mukaan olen kuvannut lapsia (kuvausluvut huomioiden). Osassa ryhmistä on huomioitu hyvin pedagoginen dokumentointi ja käytössä on esim. lukujuna tai -toukka. Osassa lasten kuvia laitetaan esille ja/tai lähetetään vanhemmille. Yhdessä ryhmässä olen kirjoittanut kotiin kirjeen lukemistuokiostamme sekä liittänyt siihen kirjan ja apuna käytettyjen pehmoeläinten tai käsinukkien kuvan. Lukemisesta oli myös lyhyt alustus vanhempainillassa.
- Tämäntapainen lukuhetki sopii hyvin erilaisiin tiloihin kuten pöydän ääreen, lattialle, sohvalle, pieneen huoneeseen, eteiseen, ryhmätilaan, mutta myös pihalle ja metsään. Lukuhetkissä olen huomionut eri yksiköiden ja ryhmien toiveet aiheesta kuten kaveritaidot tai Nalle-viikon sekä lasten omat mielenkiinnonkohteet.
- Yhteistyötä tehdään kirjastojen kanssa.

Kirjallisuuskasvatus eri yksiköissä

Keskeisiä huomioita:

- Lukuhetkeen vaikuttavat yksikön ja sen eri ryhmien toimintakulttuurit.
- Pienryhmän tulee olla sopiva huomioiden lasten kieli-, ikä- ja kehitystaso sekä tilan olla rauhallinen ja lapsille turvallinen. Lasten mielenkiinnonkohteet, kulttuuritausta sekä temperamentti tulee huomioida.
- Ryhmän omat aikuiset tuntevat parhaiten lapset. Yhteisopettajuus (yhdessä suunnittelu, toteutuminen ja arviointi) on tärkeää.
- Kannattaa tutustua etukäteen kirjan tarinaan, jotta pystyy tarvittaessa kertomaan tärkeimmät kohdat ilman lukemista. Apuna käytetään kirjan kuvia, muuta rekvisiittaa sekä ilmeitä ja eleitä sekä heittäytymistä tarinaan yhdessä lasten kanssa.
- Kirjaa voidaan lukea uudestaan ja myös eri tavoin.
- Positiivisuus, sensitiivisyys, leikillisyyys ja oppimisen ilo tulee huomioida!

Johtopäätökset

- Eri ikäisten lasten tarpeet ja motivoivat seikat yhteiselle kirjallisuuskasvatuksen tilalle vaihtelevat. Näiden tunnistaminen on tärkeää, jotta yhteisen tilan luominen ja lasten kiinnittyminen kirjallisuuskasvatukseen on tarkoituksenmukaista. Myös oman toiminta-alueen taustalla vaikuttavien tekijöiden tunnistaminen on tärkeää, jotta yhteinen tila luodaan kaikille mahdolliseksi saavuttaa (kulttuuritaustat, kielen kehityksen vaihe, kiinnostuksen kohteet ja lasten kokemusmaailma toimintapaikkakunnalla).
- Kirjojen kuvitukseen huomion kiinnittäminen on tärkeää kaikissa ikäryhmissä, jotta kirjaan tai kirjallisuuteen kiinnittyminen mahdollistuu tarkoituksenmukaisella tavalla. Kuvat ovat varhaiskasvatusikäisille oleellinen tapa seurata kirjan juonta ja/tai kiinnittyä ja kiinnostua kirjan tapahtumista.
- Kirjastojen saavutettavuus vaikuttaa yhteisen tilan luomiseen kirjallisuuskasvatuksen kentällä. Kirjastoista sekä päiväkotien aikuiset että lasten huoltajat saavat lasten mielenkiinnonkohteita ja tarpeita vastaavaa kirjallisuutta kuvituksineen. Kirjastot luovat myös tasa-arvoisuutta taloudellisesti eri asemassa olevien perheiden mahdollisuuksiin tarjota lapsille sijaa kirjallisuuskasvatuksen äärellä.

Johtopäätökset

- Tutkiva ja osallistava ote on yhteisen tilan luomisessa tärkeää kaikissa kokeilussa mukana olleissa ikäryhmissä. Tutkiva ote voi olla erilaisten lukutyylien kokeilemista, kuvien piirtämistä tarinan pohjalta tai esimerkiksi kuvakirjan kuvista tuttujen sanojen/asioiden bongaamista. Lukijan aktiivinen rooli ja sen huomioiminen ikätason mukaisesti auttaa lasta ottamaan kirjat ”omakseen”.
- Yhteisen tilan luominen kirjan äärelle on helpompaa, mitä pienemmässä ryhmässä kirjan ääreen voidaan pysähtyä. Pienemmässä ryhmässä (vanhempi-lapsi/pienryhmä) kirja voidaan valita paremmin osallistujien taustat ja tarpeet huomioiden ja intiimimpi lukuhetki tarjoaa useampia mahdollisuuksia kaikille lukemiseen osallistumiseen keskustelun kautta.
- Aikuisen rooli on merkittävä jokaisen yhteisen tilan luomisessa ja lasten kiinnittämisessä kirjallisuuskasvatukseen. Aikuinen on kotona tai päiväkodissa mahdollistaja, sanoittaja, kannustaja ja ymmärryksen/innostuksen laajentaja. Varhaiskasvatukseen rooli kirjallisuuskasvatukseen innostamisen, sitouttamisen ja ohjaamisen parissa on merkittävä. Varhaiskasvatustoiminta ja esiopetuksen sisällöt antavat huoltajille luontevan väylän innostua, kehittyä ja kiinnittyä lasten kirjallisuuteen sekä sen käyttämiseen rutiininomaisesti myös kotiloissa.

Lähteet

- Tiina Väisänen, omat kuvat.
- Dialoginen lukeminen, [Dialoginen lukeminen A3 UUSIN22.8.17.pdf](#). Viitattu 13.11.2024.
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022. Määräykset ja ohjeet 2022:2a. Opetushallitus. Saatavilla osoitteessa: [Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022 | Opetushallitus](#). Viitattu 12.11.2024.
- Esiopetussuunnitelman perusteet 2014. Määräykset ja ohjeet 2016:1. Opetushallitus. Saatavilla osoitteessa: [Esiopetuksen opetussuunnitelmien perusteet | Opetushallitus](#). Viitattu 12.11.2024.